

ISTORIE

Martin Kitchen s-a născut în 1936, la Nottingham. A studiat istoria la Londra și Oxford. A fost profesor la Cambridge și la alte universități, și redactor al unor reviste de specialitate. Autor a peste 20 de cărți, în special despre istoria politică, economică și militară a Germaniei în secolul 20. Lucrările sale au fost traduse în mai multe limbi. În prezent locuiește în Canada și este profesor emerit la Simon Fraser University.

MARTIN KITCHEN
O ISTORIE A
GERMANIEI
MODERNE
DE LA 1800 PÂNĂ ÎN PREZENT

Traducere din engleză și note
de Mugur Butuza

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Andrei Pogăciaș
Coperta: Ioana Nedelcu
Corector: Cristina Jelescu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Martin Kitchen

A History of Modern Germany: 1800 to the Present, 2nd edition

© 2012 Martin Kitchen

All rights reserved. Authorised translation from the English language edition published by John Wiley & Sons Limited. Responsibility for the accuracy of the translation rests solely with S.C. Humanitas S.A. and is not the responsibility of John Wiley & Sons Limited. No part of this book may be reproduced in any form without the written permission of the original copyright holder, John Wiley & Sons Limited.

© HUMANITAS, 2021, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Kitchen, Martin

O istorie a Germaniei moderne de la 1800 până în prezent /
Martin Kitchen; trad. din engleză și note de Mugur Butuza. –
București: Humanitas, 2021

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-973-50-6698-7

I. Butuza, Mugurel (trad.)

94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

Cuprins

<i>Lista hărților</i>	11
Introducere	19
1. GERMANIA SUB NAPOLEON	30
Sistemul continental	34
Rezistența față de Napoleon	35
Mișcarea reformatoare prusacă	37
Reformele armatei prusace	44
Reforma educațională	46
Confederația Rinului	48
Germania și înfrângerea lui Napoleon	51
Congresul de la Viena	53
2. SOCIETATEA GERMANĂ ÎN TRANZIȚIE	56
Femeile și copiii	61
Gospodăria	64
Orașul și satul	66
Agricultura	67
Industrializarea	71
Structura de clasă	76
Evreii	83
Schimbarea socială	85
3. RESTAURAȚIE ȘI REFORMĂ. 1815–1840	88
Demagogi și radicali	90
Nemulțumirile burgheze	93

Naționalismul	95
<i>Zollverein</i>	99
Germania sub Metternich	101
Catholicismul	108
Liberalismul	109
Radicalismul	110
4. REVOLUȚIILE DIN 1848	112
Revoluția	117
Parlamentul de la Frankfurt	120
Olmütz	130
5. LUPTA PENTRU SUPREMAȚIE. 1850-1866.	132
Rivalitatea austro-prusacă.	134
„Noua Eră”	137
Schimbări ale structurii sociale	139
Liberalism și conservatorism	142
Social-democrația	145
Reformele armatei prusace	148
Bismarck	151
Chestiunea germană	152
Chestiunea Schleswig-Holstein.	155
Războiul Austro-Prusac	158
6. UNIFICAREA GERMANIEI. 1866-1871.	162
Liberalism, naționalism și particularism	167
Războiul Franco-Prusac	169
Imperiul German.	171
Bonapartismul	177
Armata și militarismul.	180
Naționalismul	184
Comunitatea evreiască germană	186
7. GERMANIA LUI BISMARCK	196
<i>Kulturkampf</i>	198
Bismarck și liberalii.	202
Social-democrația	203
De la comerțul liber la protecționism	204
Legile antisocialiste	207
Noul Curs al lui Bismarck	208
Politicile sociale	211
Structura socială a Germaniei imperiale	213
Mâncăruri și băuturi	216
Moda	219
Femeile	221
Atitudini față de sexualitate.	225

8. GERMANIA ȘI EUROPA. 1871-1890	230
Congresul de la Berlin	233
Dubla și Tripla Alianță	235
Colonialismul	237
Colapsul sistemului de alianțe al lui Bismarck	240
9. GERMANIA WILHELMINĂ. 1890-1914	244
Sistemul de guvernământ al lui Wilhelm II	247
Reichstagul	251
Caprivi și „Noul Curs”	252
Hohenlohe	256
Tirpitz, marina și „politica globală”	257
Navalism și imperialism	260
Criticile programului de construire a flotei	261
Bülow	263
Rivalitatea anglo-germană	264
Blocul Bülow	265
Scandaluri și crize	266
Bethmann-Hollweg	270
Provocarea social-democrației	272
Forțele armate	274
Criza Balcanică din 1912	274
10. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL	278
Atitudini față de război	281
Obiectivele războiului	283
Societatea germană în timpul războiului	284
Femeile	289
Opoziția crescândă față de război	292
Rezoluția de pace	294
Impactul Revoluției bolșevice	297
Eșecul Ofensivei din Martie	299
Negocierile pentru armistițiu	301
11. REPUBLICA DE LA WEIMAR. 1919-1933	304
Tratatul de la Versailles	306
Constituția Republicii de la Weimar	308
Puciul Kapp	309
Despăgubirile	311
Rapallo	313
Hiperinflația și „lupta pentru Ruhr”	316
Hindenburg ales președinte	323
Locarno	324
Criza economică	325
Clasa mijlocie	328
Clasa muncitoare	333
Societatea rurală	337

Decesul democrației parlamentare	339
Brüning	341
Papen	347
Schleicher	350
Hitler numit cancelar	351
12. DICTATURA NAZISTĂ	356
Incendierea Reichstagului	360
<i>Gleichschaltung</i>	362
Persecutarea evreilor: prima fază	367
SA și puciul Röhm	369
Hitler devine șef al statului	373
Dictatura național-socialistă	375
SS	381
Persecutarea evreilor: a doua fază	384
13. GERMANIA NAZISTĂ, 1933-1945	390
Societatea germană în al Treilea Reich	395
Muncitorii	398
Țărănimea	401
Micile întreprinderi	406
Femeile	407
Național-socialismul și modernitatea	412
Primii pași în politica externă	420
<i>Anschluss</i>	426
München	427
Războiul	429
Polonia	431
Războiul în Vest	433
<i>Barbarossa</i>	436
Soluția Finală	440
Schimbarea sorților	449
Lipsa forței de muncă	450
Sfârșitul	452
14. EPOCA ADENAUER 1945-1963	456
Zonele de ocupație	460
De la Bizonia la Trizonia	463
Formarea Republicii Federale Germane	465
Reînarmarea	469
De la „Miracolul economic” la „euroscleroză”	474
Apogeul Germaniei lui Adenauer	480
Zidul Berlinului	482
Sfârșitul epocii Adenauer	483
15. REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ	488
„Primul stat muncitoresc și țărănesc pe pământ german”	497
17 iunie 1953	503

RDG după Stalin	505
Zidul Berlinului	508
Noul Sistem Economic	510
RDG și Politica Estică (<i>Ostpolitik</i>) a lui Willy Brandt	513
Epoca Honecker	514
Structura socială a RDG	518
Disidența	521
Relațiile dintre cele două Germanii	524
Colapsul Republicii Democratice Germane	526
16. REPUBLICA FEDERALĂ. 1963–1982	534
Marea coaliție: 1966–1969	536
Confruntările cu trecutul	540
Opoziția extraparlamentară (APO)	541
Willy Brandt cancelar	544
Terorismul	547
Al doilea mandat al lui Willy Brandt: 1972–1974	548
Primul mandat al lui Helmut Schmidt: 1974–1976	550
Al doilea mandat al lui Helmut Schmidt: 1976–1980	553
Terorismul și schimbarea naturii disidenței	554
Dezbaterea despre armele nucleare	556
Al treilea mandat al lui Helmut Schmidt: 1980–1982	558
Transformarea societății vest-germane	561
17. REUNIFICAREA GERMANIEI	574
Dezbaterile despre trecutul Germaniei	577
Statele Unite, Uniunea Sovietică și Chestiunea Germană	579
Noua Germanie	583
11 septembrie 2001	597
Războiul din Irak	599
Al doilea mandat al lui Gerhard Schröder	602
Guvernele de coaliție conduse de Angela Merkel	604
Probleme și perspective	606
<i>Bibliografie</i>	609
<i>Lista ilustrațiilor</i>	621
<i>Index</i>	625

Lista hărților

1. Germania, 1815
2. Prusia înainte și după Războiul Austro–Prusac
3. Germania, 1871
4. Tratatul de la Versailles, 1919
5. Divizarea Germaniei la Potsdam, 1945
6. Germania, 1993

CAPITOLUL 1

GERMANIA SUB NAPOLEON

SISTEMUL CONTINENTAL	34
REZISTENȚA FAȚĂ DE NAPOLEON	35
MIȘCAREA REFORMATOARE PRUSACĂ	37
REFORMELE ARMATEI PRUSACE	44
REFORMA EDUCAȚIONALĂ	46
CONFEDERAȚIA RINULUI	48
GERMANIA ȘI ÎNFRÂNGEREA LUI NAPOLEON	51
CONGRESUL DE LA VIENA	53

SPIRITUALUL JEAN PAUL, SCRIITOR GERMAN DIN PERIOADA DE TRECERE dintre veacul al XVIII-lea și cel de-al XIX-lea, comenta că providența le oferise francezilor stăpânirea pământului, englezilor stăpânirea mărilor, iar germanilor, pe aceea a aerului. Însă dacă ar fi trebuit să definească ce înțelegea mai exact prin „germani“, ar fi fost încurcat și cel mai probabil că întrebarea i s-ar fi părut absurdă. Cu greu s-ar fi putut spune că acest nume se aplica numai celor care trăiau pe teritoriile Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, căci ar fi însemnat să fie excluși un mare număr de vorbitori de germană, inclusiv prusacii. Nici nu ar fi inclus toate zonele în care se vorbea germana. Într-adevăr, stăpânirea germană exista doar în aer. Era o însăilare subțire de nenumărate entități politice: de la statele de calibru european, Austria și Prusia, la fiefurile cavalerilor imperiali, la mănăstirile imperiale, orașele independente și chiar la sate.

Toate acestea aveau să se schimbe sub impactul războaielor revoluționare franceze și mai ales al lui Napoleon. Francezii au anexat teritoriile de pe malul stâng al Rinului, iar în 1803, harta Germaniei a fost redesenată în urma unor lungi negocieri ale unei Deputații Imperiale, care n-a făcut altceva decât să-și pună pecetea pe un plan prezentat de francezi și ruși. Concluziile deputației (*Reichsdeputationshauptschluss*) din 25 februarie 1803 au avut ca efect secularizarea posesiunilor teritoriale ale Bisericii Catolice, inclusiv cele ale principilor episcopi de Mainz, Köln și Trier. Arhiepiscopul Dalberg din

Mainz, politician versat, și-a menținut proprietățile princiere și titlul electoral, a fost numit mare duce de Frankfurt și a rămas în funcția de cancelar al unui imperiu care avea să dispară curând. Un număr de entități mai mici au fost anexate (fără ca principii lor să-și piardă titlurile) și absorbite de state mai mari, sub pretextul compensării teritoriilor pierdute la vest de Rin. Rămășițele unor state cândva influente, cum a fost Palatinatul Elector, au dispărut peste noapte. Peste trei milioane de germani au primit noi identități și majoritatea „micilor sultanate“, cândva ținta ironiilor lui Jean Paul, au dispărut.

Statele din sud și sud-vest au avut cel mai mult de profitat de pe urma acestor schimbări. Bavaria, Baden și Württemberg au fost mult consolidate pentru a servi drept contragreutate împotriva Austriei și Prusiei, dar puterea lor era rezultatul dependenței față de Franța. De aici înainte era cert că imperiul era damnat, iar eforturile reformiste ale lui Dalberg s-au dovedit deșarte.

La scurt timp după publicarea Concluziilor, Franța și Anglia s-au angajat din nou în război. Francezii au ocupat imediat Hanovra, care se afla în uniune personală cu Anglia, amenințând direct Prusia, în ciuda prevederilor Tratatului de la Basel din aprilie 1795, care garantau neutralitatea Germaniei nordice. În 1805, statele germane sudice, opunându-se hotărât imperiului din pricină că le restrângea suveranitatea, s-au alăturat stăpânilor lor francezi într-un atac împotriva Austriei. În 17 octombrie, Napoleon a obținut o mare victorie împotriva austriecilor la Ulm, dar patru zile mai târziu Nelson distrugea flota franceză la Trafalgar, în cea mai decisivă victorie navală din istorie. Marea Britanie deținea, de aici înainte, controlul absolut al mărilor, nelăsându-i lui Napoleon decât varianta războiului pe continent.

Statele germane sudice au fost răsplătite cu prada de război luată Imperiului Habsburgic. Bavaria și Württemberg au devenit regate, iar Baden și Hessen-Darmstadt, mari ducate. Fiica adoptivă a lui Napoleon, Stephanie Beauharnais, a fost căsătorită cu odiosul Karl, marele duce de Baden. Sfântul Imperiu Roman a fost dizolvat oficial în 1806, iar în luna iulie a aceluiași an statele germane sudice au fost reorganizate în Confederația Rinului, aflată în alianță militară cu împăratul Napoleon, care își acordase și dreptul de protector al acestora. Majoritatea statelor mărunte, rămase independente după Concluzii, au fost cu acest prilej absorbite de vecinii lor mai mari.

Brandenburg-Prusia rămânea exagerat de sfidătoare în izolarea ei, armata ei nemaifiind decât o palidă umbră a armatei lui Frederic cel Mare și având o conducere decrepită și incompetentă. Francezii au isprăvit rapid cu prusacii în bătăliile gemene de la Jena și Auerstedt

din octombrie. Cândva puternicul stat prusac s-a prăbușit, șeful poliției berlineze anunțând: „Regele a pierdut o *bataille* și cetățenii au responsabilitatea de a rămâne calmi.“ Expresia „*Ruhe ist die erste Bürgerpflicht*“ (cea dintâi responsabilitate a cetățeanului este să rămână calm) și distincția clară dintre rege și supușii săi sunt expresii clasice ale spiritului specific al Brandenburg-Prusiei.

După bătălia indecisă împotriva rușilor la Preussisch-Eylau la începutul anului 1807, Napoleon a zdrobit în iunie același an armata țarului la Friedland, iar pacea s-a încheiat la Tilsit. Prusia aproape că dispărea de pe harta Europei. Nu a supraviețuit decât datorită intervenției țarului și calculelor lui Napoleon că existența unui stat-tampon între Franța și Rusia putea fi dezirabilă. Prusia și-a pierdut toate teritoriile de la est de Elba, mare parte dintre acestea fiind folosite pentru a înjgheba un Regat al Westfaliei pentru fratele bun de nimic al lui Napoleon, Jérôme. Micul ducat de Berg i-a fost oferit cumnatului său, Murat. Prusiei i s-au confiscat recentele achiziții teritoriale poloneze. Acestea au fost integrate într-un Mare Ducat de Varșovia. În plus, Prusia era silită să plătească despăgubiri odioase și rămânea sub ocupație franceză până la plata lor integrală.

Așadar, harta Germaniei fusese radical redesenată, iar Prusia redusă la insignifianță. În 1802, Hegel scria:

Toate părțile ar avea de câștigat dacă Germania ar deveni un stat, dar acest lucru nu se va obține ca urmare a deliberărilor, ci numai prin forță, una pe măsura nivelului general de educație și îmbinată cu dorința adânc și clar resimțită a necesității unificării. Masele poporului german de rând și stările, care nu știu decât de separarea diverselor regiuni și care se gândesc la unificare ca la ceva destul de străin lor, trebuie să fie aduse împreună de puterea unui cuceritor. Ei trebuie să fie constrânși pentru a se vedea pe ei înșiși ca aparținând Germaniei.

Napoleon, pe care Hegel îl numise „spiritul universal călare“, a distrus vechiul imperiu și a inaugurat o nouă perioadă în istoria Germaniei. Nu e de mirare că Hegel era fascinat de împăratul francez, ca de altfel mulți alți contemporani de-ai săi, dar admirația lui rămânea în limitele elevatului nivel filozofic. Doar câțiva oportuniști și ideologi furioși s-au acomodat cu sordida realitate a ocupației franceze.

Imperiul era un sistem fragmentat, însă avea multe calități. Mulți îl găseau mult mai tentant decât Franța revoluționară. Benjamin Franklin îi admira structura federală și susținea că ar trebui folosit ca model pentru Constituția Statelor Unite. Vechiul imperiu fusese distrus prin fier și sânge, tot așa cum, 70 de ani mai târziu, noul imperiu avea să fie creat prin uzul forței. Germania a fost supusă

voinței lui Napoleon, iar imperiul lui era acum mai mare decât fusese cel al lui Carol cel Mare. Doar o Austrie neliniștită rămânea semi-independentă.

SISTEMUL CONTINENTAL

Economia germană a fost serios perturbată de blocada continentală impusă de Napoleon, prin care, din 1806, se interziceau exporturile și importurile din Marea Britanie. În plus, blocada se aplica și statelor neutre, reprezentând astfel un pas fatidic spre războiul total în care nu se mai făcea distincție între combatanți și noncombatanți. Blocada s-a dovedit greu de aplicat. A fost înăsprită în 1807, dar era departe de a fi eficientă. Traficanții germani aveau o rată atât de mare de succes, încât în 1810 francezii s-au văzut obligați să ocupe Olanda și coastele maritime germane tocmai până la Lübeck, dar mărfurile britanice încă mai ajungeau pe continent. Francezii au luat măsuri draconice împotriva celor prinși în posesia mărfurilor de contrabandă. Ceea ce nu a făcut decât să alimenteze rezistența față de ocupanți, întărind astfel conștiința națională. Situația a fost și mai mult exacerbată de „sistemul continental“ prin care economia germană era subordonată necesităților franceze. Mărfurile germane nu puteau fi exportate în teritoriile europene ocupate de francezi, dar mărfurile franceze puteau fi importate liber în Germania.

Exporturile tradiționale de lemn, lână, grâne și în Anglia erau practic imposibile, însă unii manufacturieri au profitat de șansa dată de excluderea competiției britanicilor. După 1815, când mărfurile britanice au invadat din nou piața germană, aveau să fie ruinați. Toți germanii au fost afectați de creșterea abruptă a prețurilor, de taxele mari și de controalele frecvente ale autorităților franceze.

În 1808, Confederația Rinului a fost silită să-i furnizeze lui Napoleon 119.000 de soldați, împovărându-i astfel și mai mult pe nefericiții germani. Oficialii francezi inspectau până în cele mai mici amănunte administrația fiecărui stat, a fost impusă o cenzură riguroasă, iar opoziția naționalistă a fost hăituită. În asemenea condiții, nu este de mirare că încercările de a da Confederației Rinului o constituție au eșuat. Statele germane sudice, pe care obligația de a furniza trupe apăsa cel mai greu, își apărau cu gelozie ceea ce le mai rămăsese din propria suveranitate. Francezii nu au vrut să riște să-și înstrăineze și mai mult vasalii, de teamă ca aceștia să nu urmeze exemplul spaniolilor și să se revolte împotriva unui despotism ce se proclama vestitorul libertății, egalității și fraternității.

REZISTENȚA FAȚĂ DE NAPOLEON

Revolta din Spania i-a inspirat pe mulți germani, mai ales din Prusia, care deși nu fusese silită să devină membră a Confederației Rinului, trecea prin mari greutăți din cauza despăgubirilor pe care trebuia să le plătească. Prusacii au presupus încredători că francezii nu vor cere o sumă totală mai mare de 20 de milioane de franci. Nota de plată finală a fost de 154 de milioane. Sfârșitul ocupației, al cărei preț exorbitant erau obligați să-l plătească prusacii, era astfel amânat pe termen ne-definit. Prim-ministrul, baronul von Stein, a pledat inițial în favoarea strădaniei de a îndeplini cererile francezilor, dar după ce a aflat de evenimentele din Spania, a susținut revolta populară împotriva stăpânirii franceze. A fost un conspirator cu totul nepriceput – francezii au prins de veste despre manevrele sale și s-au asigurat imediat de demiterea sa. Lui Stein i s-au confiscat proprietățile, dar el a reușit să se refugieze în Boemia, fiind avertizat de un oficial francez prietenos. Din acel moment avea să devină o figură importantă a luptei europene împotriva lui Napoleon. Reformatori militari de vârf, precum Scharnhorst și Gneisenau, discutau și ei despre un plan de reformă atotcuprinzător cuplat cu revolta împotriva stăpânitorilor francezi.

Deși guvernul prusac nu susținea astfel de conspirații, Napoleon s-a simțit obligat să facă concesii pentru a mai risipi tensiunea. Prin Tratatul de la Paris din septembrie 1808, despăgubirile erau întru câțva reduse, iar ocupației i se punea capăt, însă aproximativ 10.000 de francezi rămâneau să apere drumurile militare și să deservească fortărețele de pe Oder. Costurile de întreținere a acestora erau suportate de Prusia, însă depășeau posibilitățile statului. Finanțele Prusiei erau într-o condiție fragilă și nici măcar Hardenberg, care a fost numit cancelar în iunie 1810, n-a reușit să amelioreze semnificativ situația, în ciuda considerabilelor sale talente administrative. Friedrich Wilhelm III, care n-a fost niciodată cel mai hotărât dintre monarhi, s-a prăbușit în torpoare la moartea ingenioasei și foarte popularei sale soții, regina Luise, în 1810. Ea avea să devină obiectul unui cult romantic între ai cărui sacerdoți s-au aflat și poeți, ca de exemplu Novalis. Luise a fost transformată într-o fiică, soție și mamă idealizată, astfel că statuia tinerei Luise și a surorii sale Friederike, operă a sculptorului Gottfried Schadow, nu a putut fi expusă în public din cauza încărcăturii sale erotice până când revoluția din 1848 n-a vestit începutul unei ere mai puțin pudice. Această capodoperă a clasicismului german sugera că Luise avea mai mult potențial decât prototipul de *Hausfrau* burgheză.

Concepția poetică conform căreia poporul avea să se ridice și să dezlănțuie o furtună era deznădăjduit de nerealistă. Armata regulată nu putea face față celei a lui Napoleon, iar noua Armată Teritorială (Landwehr) era inutilă din punct de vedere militar. Situația aceasta a fost întru câtva mascată atunci când, în mai 1809, la Aspern, austriezii l-au învins pe Napoleon, care încerca să traverseze Dunărea. Jubilarea iscată de această victorie surprinzătoare era prematură. Sprijinul din partea celorlalte state germane era minim. În conflict s-au implicat și unii aventurieri, precum maiorul prusac Schill. Friedrich Wilhelm III a rămas surd la rugămințile reformatorilor militari de a le urma exemplul. În Westfalia, se desfășura o revoltă țărănească prost organizată, însă majoritatea germanilor rămăneau privitori pasivi. Napoleon a trecut Dunărea noaptea, a exploatat breșele dintre cele două armate austriece și pe 5 iulie, la Wagram, l-a înfruntat pe arhiducele Carl*. Carl a luptat bine, iar prima zi a bătăliei s-a încheiat indecis, însă în cea de-a doua, modul strălucit în care Napoleon a folosit artileria a dus la înfrângerea zdrobitoare a austriezilor. La scurt timp după aceea, Napoleon intra în Viena.

Singura revoltă reușită s-a desfășurat în Tirol, care fusese anexat de Bavaria în 1805. Andreas Hofer, sprijinit de arhiducele Johann**, a desfășurat o strălucită campanie de gherilă în munți, învingând forțe franceze și bavareze într-o suită rapidă de confruntări. Însă aceasta era doar o mișcare tradiționalistă, catolică și regională, în contrast cu spiritul vremii. Până la urmă, Hofer a fost capturat și spânzurat la Mantova. Maiorul Schill și publicistul patriot Palm i-au împărtășit soarta, devenind primii trei martiri ai cauzei germane, a căror amintire era evocată în poemul „Ich hatt' einen Kameraden“ („Am avut un tovarăș“), al poetului de 22 de ani Ludwig Uhland, poem ce avea să devină un imn patriotic foarte popular, apropiat mai târziu de dreapta naționalistă și militaristă.

Prin Pacea de la Schönbrunn, Austria ceda și mai multe teritorii și era obligată la plata unor despăgubiri împovărătoare. Majoritatea Europei se afla sub sceptrul lui Napoleon. Numai Spania se opunea

---

* Arhiducele Carl de Austria, duce de Teschen (1771–1847) și-a început cariera militară în războaiele împotriva Franței revoluționare. A comandat armata austriacă și în bătălia menționată mai sus, de la Aspern, din 21–22 mai 1809, considerată prima înfrângere serioasă a lui Napoleon (*n. tr.*).

** Fratele arhiducelui Carl, arhiducele Johann al Austriei (1782–1859) a avut din 1805 sarcina apărării trecătorilor înspre Tirol; în 1808 a inițiat formarea unui Landwehr tirolez, pe modelul celui prusac, cu un rol important în rebeliunea condusă de Andreas Hofer (*n. tr.*).

îndârjită francezilor într-un război de gherilă, ale cărui brutalitate și ferocitate au fost immortalizate în zguduitoare schițe ale lui Goya*. Austria căuta să-i facă pe plac lui Napoleon și să conviețuiască cu el, căci devenise ginerele împăratului, fiind refuzat de către țar, cu a cărui soră sperase să se căsătorească. Însuși Metternich, care punea întotdeauna securitatea mai presus de legitimitate, a încurajat această ascensiune socială a lui Napoleon, în speranța că mariajul ar salva Austria de alte malversațiuni.

Pentru Napoleon, Rusia a fost întotdeauna un partener stânjenitor. Erau atât de multe motive de neînțelegere între cele două state, încât izbucnirea unui conflict era tot mai probabilă. Austria și Prusia aveau de ales între două tabere. Metternich, presupunând că era improbabil să poată împiedica o invazie, a propus să acorde Franței un sprijin minim, atât cât să se afle de partea victorioasă. În Prusia, Gneisenau a pledat pentru alianța cu Rusia, concomitent cu o revoltă populară. Regele a respins asemenea idei ca fiind romantice, „pură poezie“. Napoleon a solicitat dreptul de a mărșălui cu armatele sale prin Prusia și a insistat ca 20.000 de soldați ai armatei prusace, care fusese redusă la doar 42.000 de oameni, să se alăture campaniei sale. Hardenberg nu a găsit altă variantă decât să accepte aceste umiltoare condiții. Printre patrioți, reacția a fost instantanee. Circa un sfert din corpul ofițeresc a demisionat din funcții, printre aceștia aflându-se și Clausewitz și Boyen, amândoi trecând în Rusia. Șeful poliției și-a oferit serviciile sale țarului. Astfel, Friedrich Wilhelm III nu se mai bucura de loialitatea multora dintre cei mai importanți oficiali ai săi, care-și înțelegeau acțiunile ca servicii aduse națiunii și poporului, nu monarhului. Atât de mare a fost forța ideilor revoluționare, încât i-a influențat până și pe cei mai acerbi opozanți ai manifestărilor bonapartistice.

MIȘCAREA REFORMATOARE PRUSACĂ

Deși din exterior Prusia părea slabă și neînsemnată, iar guvernul ei lipsit de obiective, perioada dintre 1806 și 1811 a fost una de reforme uluitoare și rapide. Dacă statul voia să se elibereze de dominația franceză, trebuiau făcute schimbări drastice. Dar nu erau numai o problemă de politică a puterii. Revoluția Franceză măturase vechea societate

---

* Aluzie la seria de 82 de gravuri ale lui Francisco Goya, *Dezastrele războiului* (n. tr.).

aristocratică, întemeiată pe stări, și a înlocuit-o cu conceptele burgheze de libertate și egalitate. Aceste concepte erau dolidora de contradicții, așa cum criticii n-au încetat să observe, dar în general se accepta că statul nu putea supraviețui decât dacă poporul se identifica într-o oarecare măsură cu el. Supușii trebuiau să devină cetățeni pentru a se realiza legătura dintre stat și societate.

Aceste idei erau revoluționare, iar conservatorii reformatori, precum Hardenberg, știa acest lucru foarte bine. Din acest motiv erau hotărâți să facă revoluția de sus, controlată și îndrumată de birocrație, astfel încât statul să fie imunizat la revoluția de jos. Avea să fie o revoluție bazată pe lege, pe aplicarea rațiunii logice și pe preocuparea pentru binele statului. Unui guvern monarhic avea să i se acorde o oarecare legitimitate populară, pentru a se evita ororile democrației revoluționare și ale domniei terorii.

Deși încercări de reformă se făcuseră și înainte de 1806, abia colapsul potențial al statului prusac din același fatidic an i-a convins în cele din urmă până și pe cei mai obtuzi dintre conservatori că era nevoie de schimbări drastice. Prusia lui Frederic cel Mare fusese un stat absolutist tipic, un exemplu pentru tot restul Germaniei și, în consecință, o putere europeană. Dar în 1806, Prusia trenea în urma statelor din sudul Germaniei, ordinea sa socială sclerozată fiind totalmente decuplată de spiritul vremii. Reformatorii solicitau schimbări majore de ani de zile, fiind blocați de aristocrația hotărâtă să-și apere privilegiile și de monarhia ezitantă. Dar acum au speculat șansa.

Reformatorii erau inspirați de elevata concepție kantiană despre drepturile individuale, obligațiile și interesul personal rațional, concepție îmbrățișată de figuri influente precum Fichte și Pestalozzi. Fiecare cetățean urma să ajungă la vârsta maturității, să se cultive pe sine, să fie eliberat de restricțiile societății ierarhice, să fie liber să-și dezvolte talentele și abilitățile și liber să contribuie la binele comun. Absolutismul luminat al vechiului regim urma să fie înlocuit cu un absolutism luminat al sinelui, aflat în centrul umanismului liberal din epoca burgheză. Însă accentul se punea pe obligații, în dauna drepturilor. Pentru mulți, această viziune a omului nou era incitantă; pentru alții, era terifiantă. În combinație cu teoriile economice ale lui Adam Smith, viziunea aceasta condamna vechea ordine la extincție. Din moment ce forța motrice a reformelor era eliberarea Prusiei de francezi, reformele au avut ca obiectiv întărirea sentimentelor patriotice și naționaliste, astfel că libertățile individuale erau și mai mult subordonate cauzei comune.